

SÜRDÜRÜLEBİLİR TOPLUMLAR VE METROPOLLERİN BASKILARINDAN KURTULMAK İÇİN ALTERNATİF BİR YOL: SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTLER

Arş. Gör. Arzu ALTUNTAŞ

Akdeniz Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü

Özet

Zamanla büyüyen kentler, çeşitli sorunların kaynağı olarak insan ve tüm canlı yaşamını tehdit eden etkilere neden olmuştur. Günümüz kent yaşamının insanlar üzerindeki olumsuzluklarının artması, daha iyi bir çevre ve sosyal yaşam için yeni kent alternatiflerinin geliştirilmesini sağlamıştır. En fazla üzerinde durulan alternatif ise “sürdürülebilir kentler”dir. Bu çalışmada, metropollerin neden olduğu çeşitli kentsel sosyo-ekonomik ve siyasal sorunlar üzerinde durulmuş ve sürdürülebilir kentlerin bir alternatif olarak görülüp görülemeyeceği tartışılmıştır. Elde edilen sonuçlar hızlı ve plansız kentleşmenin metropollerde yaşayan insanlara sağlıksız bir çevre sunduğunu, bundan dolayı da giderek artan sorunlarla boğuşulduğunu göstermektedir. Sürdürülebilir kentler oluşturulmasıyla, metropollerin, insanlar ve tüm canlılar üzerindeki bu olumsuz etkilerini ortadan kaldırılabileceği; doğaya ve doğal varlıklara verdiği zararın azaltılabileceği ve mevcut ekosistemlerin sürdürülebilirliğinin sağlanabileceği üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Metropol, Sürdürülebilirlik, Sürdürülebilir Kentler.

SUSTAINABLE COMMUNITIES AND AN ALTERNATIVE WAY TO ESCAPE THE PRESSURES OF METROPOLIS: SUSTAINABLE CITIES

Abstract

Growing cities in time have become threatening effects for human and all life forms as a source of various problems. Increasing negatives of city life on the people, led to new city alternatives for better environment and social life where “sustainable cities” appeared to be most preferred alternative. In this study, a variety of urban socio-economic and political problems caused by metropolitan areas were investigated and whether sustainable cities can be an alternative or not. According to the study results, rapid and unplanned urbanization created an unhealthy environment for people that live in metropolitan areas and hence city inhabitants are deeply strained in ever increasing challenges. Also the study focus on creating sustainable cities can help to eliminate the negative effects of metropolitan areas and can to reduce damage to nature and natural assets and finally can contribute in achieving and ensuring sustainability of existing ecosystems.

Key Words: Metropolis, Sustainability, Sustainable Cities.

Giriş

Toprağı işlemeyi ve ondan ürün elde etmeyi öğrenen ilk insanlarla temelleri atılan kentler, bugün artık dünya nüfusunun yarısını barındıran; içlerinde canlı ve cansız öğeler bulunan; karmaşık ilişki ve etkileşimlerin yaşandığı birer organizma olarak kabul edilmektedir. Bu organizmalar, tıpkı biyolojik yapı ve sistemlerde olduğu gibi dengeli bir gelişime ihtiyaç duymaktadırlar. Aşırı nüfus artışı, ekonomik ve toplumsal sorunlar, doğal varlıkların aşırı ve yanlış kullanımı, taşıma kapasitesini aşan kullanımlar gibi, birçok etken kentlerin dengesini bozmuş ve bozmaktadır. Bu durumun düzeltilmesi için çeşitli çözüm önerilerinin ortaya atılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu çözümlerden biri de sürdürülebilir kentlerin oluşturulmasıdır. Birçok araştırmacı, sürdürülebilir kentlerin doğa ve insanı yeniden bir araya getireceğini ve insanın bozduğu ekosistem döngülerinin kentlerde sürdürülebilir bir yaşamın ilke, koşul ve gereklerini yerine getirerek tekrar sağlanabileceğini, bunun başlıca çözüm yolu olduğunu düşünmektedir.

Sürdürülebilirlik kavramının 1987 yılında imzalanan Brundtland Raporu ile birlikte önem kazanmaya başladığı görülmektedir. Bu rapora göre sürdürülebilirlik “bugünün ihtiyaçlarının, gelecek kuşakların ihtiyaçları da göz önüne alınarak sağlıklı ve dengeli bir şekilde karşılanabilmesi” anlamına gelmekte ve esasen kalkınma hedeflerine yönelerek ekolojik açıdan çelişkili ve muğlak bir anlam kazanmaktadır. Günümüzde, sürdürülebilir kalkınmanın – aslında çoğu zaman birbiriyle çelişik – ekonomik, sosyal, siyasal ve çevresel boyutları olan uzun soluklu bir kavram olduğu kabul edilmekte ve tartışmayı bu boyutların karşılıklı etkileşimleri üzerine kurmak gerektiği belirtilmektedir (Birleşmiş Milletler [BM], 1987).

Bu çalışmanın amacı, Avrupa Birliği üye ve aday ülke kentleri örneğinden yola çıkarak metropol kentler ile sürdürülebilir kentler arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemek; sürdürülebilir kentlerin gerekliliğinin ortaya konulması amacıyla olumlu yönlerini irdelemektir. Araştırmanın ana materyalini yazılı kaynaklar, sürdürülebilirlik konusunda yazılan makale, rapor, belge ve tezler ile bu konuda çalışan akademisyen görüşleri oluşturmaktadır. Yöntem olarak ise karşılaştırmalı analiz tekniği yardımıyla tümdengelim yöntemi kullanılmıştır.

Farklı Bakış Açıklarına Göre Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik kavramı ilk kez, Dünya Doğayı Koruma Birliği (IUCN) tarafından 1982 yılında kabul edilen Dünya Doğa Şartı belgesinde yer almıştır. Bu şarta göre; “insanların yararlandığı ekosistem, organizmalar, kara, deniz, ve atmosfer kaynaklarının optimum sürdürülebilirliğini başarabilecek biçimde yönetilmeleri gerektiği, ancak bunun ekosistemlerin ve türlerin bütünlüğünü tehlikeye atmayacak biçimde yapılması öngörülmektedir” (Tosun, 2009: 1). 1987 yılında yayınlanan Brundtland Raporu ise kavramın ekonomik boyutunu ortaya koymaktadır.

UNESCO – MOST (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim, İşbirliği Örgütü – Toplumsal Dönüşüm Programı) (1996)’a göre sürdürülebilirlik; toplum ve doğa

arasında sosyal olarak şekillenen ilişkilerin uzun vadede yaşamasının sağlanabilmesi olarak tanımlanırken sürdürülebilir gelişme; sürdürülebilirliği sağlayabilen gelişme, bir anlamda gelişmenin varabileceği en son nokta olarak belirlenmiştir (Çahantimur ve Yıldız, 2008: 5).

Kayır'a (2007: 561 – 562) göre "Rio (1992)'dan Johannesburg (2002)'a Çevre Zirvesi'ne kadar uluslararası düzeyde netliğe kavuşturulamamış olan sürdürülebilirlik kavramı, kalkınma çerçevesinde ele alınarak ideolojik tartışmalara neden olmuştur. Sosyal, kültürel, ekonomik ve politik açılardan toplumların bugün sahip oldukları varlıklar üzerinde gelecek nesillerin hakkının da olduğunu düşünerek kullanma anlamını taşımaktadır. Sürdürülebilirlik kelime anlamı ile sürekliliğin ve kesintisizliğin olması durumunu ifade etmektedir. Ekosistemlerde, yönetimde, hizmetlerde, enerjide ya da alan geçişliliğinde, uygulamalarda, ekonomik gelirden, yani yaşamın tümünde sağlanabilecek bir niteliktir".

"Sürdürülebilirlik kısaca, verimliliğin optimal koşullarda uzun yıllar boyunca devamlılığının sağlanması" olarak tanımlanmaktadır (Atıl, Gülgün ve Yörük, 2005: 216). Fakat bu tanım içerisinde yer alan verimlilik ve optimal kullanım kavramları, ekolojik değil ekonomik kavramlardır ve çelişki yaratmaktadır. Bu açıdan bakıldığında da sürdürülebilirliğin kaynak ve sermaye devamlılığı ile artırımı anlamında kullanıldığı; fakat ekolojik açıdan riskler taşıdığı unutulmamalıdır.

Sürdürülebilirlik tasarımcı gözüyle ise kısaca, gerek kentsel gerekse mimari düzeyde global ekosistemlerin taşıma kapasitelerini aşmadan toplumların yaşam kalitesinin yükseltilmesi olarak ifade edilebilmektedir (Oktay, 2001: 218).

Tüm bu tanımlardan yola çıkılarak, sürdürülebilirlik konusunda daha içerikli bir tanım yapmak da mümkündür: *"doğa ve toplum arasında oluşan her boyuttaki ve her türlü ilişki ve etkileşimin, gelecek nesillerin hakları gözetilerek, ekosistemlerin devamlılığının sağlanması; bu ilişki ve etkileşimleri oluşturan her bir öğeye yaşam desteği verilmesi ve korunması ile geleceğe aktarılabilmesi"* olarak tanımlanabilir. Bu tanım ekosistemlerin sürekliliğini ön planda tutmakta, çok boyutlu bakabilmeyi getirmekte ve toplumsal ilişki ve etkileşimleriyle birlikte düşünülmesini sağlamaktadır. Kentleri bu bağlamda irdeleyerek farklı bir bakışla değerlendirmek olanaklıdır.

Kentler: Değişen ve Gelişen Mekanlar

En genel tanımıyla kent, işbölümünün ve uzmanlığın yüksek olduğu en büyük yerleşim birimidir. Bir diğer tanıma göre ise "Sürekli toplumsal gelişme içinde bulunan ve toplumun, yerleşme, barınma, gidişgeliş, çalışma, dinlenme, eğlenme gibi gereksinmelerinin karşılandığı, pek az kimsenin tarımsal uğraşlarda bulunduğu, köylere bakarak nüfus yönünden daha yoğun olan ve küçük komşuluk birimlerinden oluşan yerleşme birimi" dir (Büyük Türkçe Sözlük, 2010). Kent tanımları çalışma alanlarına göre farklılık göstermektedir. Sosyal bilimciler kenti "kentsel alanda yaşayan bireylerin birbirleri ile karşılıklı olarak etkileşimleri sonucunda ortaya çıkan ve canlılığını sürdüren bir ilişkiler yumağı olarak tanımlarken; ekonomistlere göre

kent “ekonomik aktivitelerin farklılaştığı, sanayi devrimi ile birlikte eğitim ve sağlık gibi hizmet sektörlerinin de geliştiği, insanların birlikte yaşadığı alanlar” olarak tanımlanmaktadır (Karaküçük ve Gürbüz, 2007: 54). Kentler toplumsal örgütlenme alanlarıdır ve bu açıdan kentli olmak örgütleri kullanmak anlamını da taşımaktadır.

Ekolojik bir yaklaşımla değerlendirilecek olursa kentler, belli bir alanda yaşayan ve birbirleri ile sürekli etkileşim içinde olan canlılar ve bunların cansız çevrelerinin bir bütün oluşturduğu kültürel ekosistemlerdir (Atıl ve diğer, 2005: 219).

Kent “sadece fiziksel değil, toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel bir üretim alanı”dır (Altay, 2007: 25). Ayrıca kentler, insan yaşantısının oldukça uzun bir kısmına ortaklık eden mekansal kurgulardır. Bu kurgu birey için bir mekan anlamına gelirken; toplumsal bakımdan insan ilişkilerinin veya çatışmalarının gerçekleştiği bir alan olmaktadır (Karaküçük ve Gürbüz, 2007: 55).

Durkheim kenti işbölümü ve dayanışma kavramları ile açıklarken; Marx antikapitalist bir yaklaşımla üretim araçlarının ve diğer gereksinimlerin bulunduğu alanlar olarak tanımlamaktadır. Weber’in tanımlaması ise ekonomik ve siyasal yödedir (Güçlü, 2002: 5 – 6).

Bookchin’e göre ise, kenti bir eko-topluluk olarak düşünmek gerekmektedir. Kentin gelişimini, zaman içinde aldığı şekilleri, pazar ya da üretim merkezi olmanın ötesinde nasıl bir işleyiş gösterdiğini anlamaya çalışmak gerekmektedir. Bu anlayışla kenti, en gelişmiş durumuyla etik bir insan birliği olarak tanımlamaktadır (Topal, 2004: 284).

Kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun artması, işbölümünün çeşitlenmesi, toplumsal yapının değişimi gibi çeşitli etkenler kentlerin olumsuz gelişimini ve değişimini ortaya çıkarmıştır. Bugünün metropol kentlerindeki toplumsal sınıf ayrılıkları gelişme şeklinin belirlenmesindeki en önemli parametrelerden biridir. Bu ayrılıklar nedeniyle Fainstein günümüzdeki metropollerin gelişiminin “bölünmüş şehir”lerden oluştuğunu söylemekte; Castells ise iki uç sınıfın oluşturduğu “ikili şehir” tanımlamasını yapmaktadır. Castells tüketim sürecini kentsel sistemin temel süreci olarak görmekte ve sosyo mekansal mekanizmaların değişiminin kentsel değişime neden olduğunu savunmaktadır. Bunu savunurken de sosyo – mekansal değişimi, metropolitenleşme (nüfusun ve sermayenin yoğunlaşması) ve altkentleşme (banliyöleşme – merkezden uzaklaşma) olmak üzere iki kavramla açıklamaktadır. Harvey ise, kapitalist üretim ilişkilerinin kentsel mekanda değişime yol açtığını; aşırı birikimin krize soktuğu kapitalist sistemlerin bu durumdan kurtarılabilmesi için tek çözümün altkentleşme olduğunu savunmaktadır. Harvey’e göre altkentlere yapılacak yatırımlar sermayenin tekrar çalıştırılmasını sağlayacaktır (Karakurt, 2004: 63).

Endüstri Devrimiyle eş zamanlı gelişen kentleşme hareketleri, kentleri fiziksel, sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan değiştirmiştir. Zaman içerisinde değişen yaşam biçimleri, yönetim yapısı, sermaye gücü, nüfus artışı, göçler, ekonomik

koşullar kentlerdeki yaşam mekanlarının farklılaşmasına neden olmuştur. Bugün artık dünya nüfusunun yarısından fazlası kentlerde yaşamaktadır. Bu durum kentlerin çevresel sorunların da başlangıç noktalarından biri olarak sayılmasına neden olmuştur. Doğal alanların kentsel alanlara dönüştürülmesi için yapılan fiziksel faaliyetler, insanlığı, geri dönüşümünün mümkün olmadığı felaketlere doğru sürüklemektedir. Bunun yanısıra kentlerin, dünya enerjisinin yaklaşık %70'ini kullanması ve CO₂ başta olmak üzere tüm sera gazı emisyonlarının %80'den fazlasını üretmesi, süregelen yaşam tarzı ve tüketim alışkanlıkları, doğanın ve doğal varlıkların tahribi, mülksüzleşme, parçalanma, kentsel rantın oluşumu, suçların artması gibi çarpık kentleşme sonucu oluşan sorunlar, sürdürülebilir kent anlayışının doğmasında itici güç olmuşlardır.

Sürdürülebilir Kent Paradigması

Sürdürülebilir kentler artık bir zorunluluktur ve oluşturulmaları yolunda yeni tanımlamalar, bakış açıları, ilkeler ve niteliklere gereksinim vardır. Sürdürülebilir kent, taşıma kapasitelerinin üstünde kullanımı sonucunda doğal değerlerin geri dönülemeyecek şekilde yok olmasını önleyen ve şimdiki kuşakların yanında gelecek kuşakların da ihtiyaçlarını karşılayıcı gelişme biçimini benimseyen kent olarak belirtilmektedir (Bayram, 2001: 255).

Van Geenhuysen ve Nijkamp (1994: 131) sürdürülebilir kentleri, süreklilik içinde değişimi sağlamak amacıyla, sosyo – ekonomik çıkarların çevre ve enerji ile ilgili kaygılarla uyumlu hale getirildiği kent olarak tanımlamaktadır.

Eke'nin (2000: 126) düşüncelerinden yola çıkarak sürdürülebilir kentler; süreklilik içinde değişimi algılayarak sosyo – eko – politik çıkarların ekosistemler, yaşanabilirlik, erişebilirlik ve enerji ile ilgili kaygılarla uyumlu hale getirildiği kentler olarak değerlendirilebilir. Yaşanabilirlik kavramı sürdürülebilirlik ile birlikte değerlendirilmelidir. Kentlerin yaşanabilirliğini tanımlarken, ulaşılabilirlik, eşitlik, adil olma ve katılım gibi hakların da dikkate alınması ve kentlinin sosyal, ekonomik, kültürel ve çevresel niteliklerinin iyileşmesinin sürekliliği önem taşımaktadır (Kayır, 2007: 562). İnsan yaşamının nitelikli ve sağlıklı sürdürülebilirliğinin sağlanması, ekonomik ve toplumsal mekanizmaların sağlıklı işleminin yanısıra, öncelikle çevresel varlıkların korunmasıyla sıkı sıkıya bağlıdır. Başka bir deyişle, insanın "insan hakkı" olarak, önce yaşamsal ve barınma, beslenme, ulaşım, sosyal güvenlik ve haklar (iş-egitim-sağlık) gibi temel gereksinimleri; daha sonra eğlence-dinlenme, sanatsal ve kültürel etkinlikler, sosyal dayanışma ve etkileşimi artıracak örgütlenmeler gibi öteki temel gereksinimlerinin, yaşadığı toplumda sağlanabiliyor olması ile başlamakta, sağlıklı ve dengeli bir doğal çevreyle bütünleşmektedir. Bunlar, insan yaşamının sürdürülebilirliği için vazgeçilmez unsurlar arasında sayılabilmektedir. Öte yandan insan yaşamının sürdürülebilirliği açısından, toplumların yaşamlarını sürdürdükleri kentler de bireyler için özel bir anlam ve önem taşımaktadır. Kentler de bireyler gibi gelişen, değişen, bireyin kent mekanına yönelik davranışlarına, katkılarına bağlı olarak biçimlenen, dönüşebilen, tepki veren, kısaca yaşayan mekanizmalardır. Birey gereksinimlerini kentte ararken, kentler,

bireye kendini var etmesi ve sürdürmesi için gerekli fırsat ve olanakları sunabilmelidir. Bir kentin sağlıklı olması demek onun varlık nedeni olan birey ve toplumlara, sağlıklı, yaşanabilir, çekici, kendini yenileme olanağı veren koşullar, mekanlar, ortamlar sunması, sunabilmesi demektir. Bu ise, kent içinde yer alan ve kentin içinde/üzerinde yer aldığı, tüm toplumsal, çevresel, ekonomik kullanım ve işlevlerin birbiriyle olan etkin, kesintisiz, sağlıklı iletişim ve etkileşimi olarak özetlenebilmektedir. Bunu bir kentin ve toplumun sürdürülebilirlik ölçütü olarak yorumlamak mümkündür (Arapgirlioğlu ve Yener, 2007: 60).

Kısaca özetlemek gerekirse sürdürülebilir kent oluşturma düşüncesinin üç temel amacına aşağıda yer verilmektedir (Yazar, 2009: 115 – 116):

a. Kentlerde yaşayan insanların, kent ile olan ilişkilerinde, kentin ortak alanlarının kullanımında ve kamu hizmetlerinin alımında yaşam kalitelerinin artırılması sorununun aşılması

b. Kentin bir yerleşim birimi olarak kendi varlığını devam ettirebilme yetisinin güçlendirilmesi

c. Kentin çevre değerlerini taşıma kapasitelerinin üzerinde kullanımı ile kaynakların dönüştürülmesinde var olan üretim ve tüketim kalıplarının sorgulanması gerekliliği

Sürdürülebilir kentlerin oluşum süreçlerinde mutlaka bulunması gereken çeşitli özelliklerin başında fiziksel ve sosyo-kültürel gereklilikler gelmektedir. Fiziksel gereklilikler; bir kültürel sistem, kültürel miras ve kültürel yaşamdan meydana geldiği öne sürülen kentin bileşenleri ile birlikte olumlu yönde gelişmesini sağlayan gerekliliklerdir. Sosyo-kültürel gereklilikler ise; kentin fiziksel olarak sürdürülebilirliğinin sağlanması için gerekli olan sürdürülebilirlik kültürünün oluşmasında vazgeçilemez olan koşulları ifade etmektedir. Ayrıca sürdürülebilir kentlerin oluşturulmasıyla hedeflenen ortak noktalar şu şekildedir (Çahantimur ve Yıldız, 2008: 7):

- **Ekolojik Özellikler** (Yüksek yaşam kalitesi, optimum yoğunluk, karma fonksiyonlu yaşama alanları, kuvvetli toplu taşıma ve yaya trafiği, minimum doğal varlık ve enerji kullanımı, optimum taşıma kapasitesi)
- **Sosyal Özellikler** (Etkin ve güçlü yerel yönetim, fırsat eşitliği, yoğun sosyal etkileşim)
- **Kültürel Özellikler** (Kültürel süreklilik, güçlü aidiyet / bağlılık / kentlilik duyguları, canlı ve yaşayan kent merkezi)

Sürdürülebilir bir kentte, alternatif enerji kaynaklarını kullanan binalar ve araçlar, suyun ve atıkların geri dönüşümü; kirliliğin filtre edilmesi teşvik edilmektedir. Tüm bunlar ise sürdürülebilir kentlerin aynı zamanda sağlıklı kentler olma özelliğini de desteklemektedir. Sağlıklı kent, kentte yaşayan insanların fiziksel, sosyal, psikolojik ve çevresel konularda eşit hak ve özgürlüklere sahip olması demektir (Ercan, 2007: 69) ve böylece Kayır'ın (2007: 563) da dediği gibi, kişiler temiz, güvenli, yüksek kalitede fiziksel çevre; dengeli ve sürdürülebilir bir

ekosistem; güçlü ve dayanışma içinde başarılı bir toplum; kentlinin kendi hayatı, sağlığı ve refahını etkileyen kararlara katılımı ve alınan kararlar üzerindeki etkisi; şehirde yaşayan herkesin temel ihtiyaçlarının karşılanması (gıda, su, barınma, gelir, güvenlik, iş vb.); çeşitli iletişim, etkileşim ve bağlantıları kullanarak, var olan tüm deneyim ve kaynaklara ulaşma; farklı, yaşam için gerekli olan ve yenilikçi şehir ekonomisi; kültürel, tarihi ve ekonomik geçmişine ve mirasına sahip çıkan vatandaşlar; herkes tarafından ulaşılabilen ve yeterli düzeyde halk sağlığı ve bakım hizmeti; yüksek sağlık hizmeti sunulabilecektir.

Sağlıklı ve sürdürülebilir kentlerde yaşayan topluluklarda en başta bilinç düzeyinin yüksek olması gerekmektedir. Bu sayede üretimden tüketime, kullanımdan korumaya, bir denge sağlanmış olur. Bu topluluklarda bulunması gereken özellikler şöyle özetlenmektedir (Tosun, 2009: 9):

Tablo 1: Sürdürülebilir Toplulukların Sahip Olması Gereken Özellikler

Özellikler	Sonuçlar
Aktiflik, Kapsayıcılık, Güvenlik	Güçlü bir yerel kültür ve diğer ortak topluluk etkinlikleriyle ortaya çıkan eşitlik, hoşgörü ve bağlılık
İyi İdare	Etkin ve kapsayıcı katılım, temsil ve liderlik.
İyi Ulaşım	İnsanları işlerine, okullarına, sağlık hizmetleri ve diğer hizmetlere bağlayacak iyi ulaşım hizmetleri.
İyi Hizmet	İnsanların ihtiyaçlarına uygun ve herkes tarafından erişilebilecek kamusal, özel, topluluğa ilişkin ve gönüllü hizmetler.
Çevreye Duyarlılık	İnsanların yaşaması için, çevreye saygılı olarak gerçekleştirilen yerler.
İyi Gelişim	Büyüyen, çeşitli ve yenilikçi yerel ekonomi.
İyi Tasarım ve İnşaat	Kaliteli, yapılı ve doğal bir çevre.
Herkes İçin Eşitlik	Bugün ve gelecekteki tüm toplulukları içeren bir anlayış

Kaynak: Tosun (2009: 9)

Sürdürülebilir kent hedeflerinin dayandığı temel ilkeler ise; çevresel, ekonomik, toplumsal ve yönetsel ilkeler olarak sıralanmaktadır. Bu ilkelere göre; gelişmede seçeneklerin bulunması; yoksulluğa karşı koyma; istihdam ve beslenme sorunlarının çözümü; sağlıkla ilgili temel gereksinimlerin karşılanması; biyolojik çeşitliğin korunması ve geliştirilmesi; teknolojiye yeniden yapılanma; nüfus artışının denetim altına alınması; yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı ve temiz, güvenilir suya ulaşma ile risklerin ortadan kaldırılması son derece önem taşımaktadır (Tosun, 2009: 10).

Tüm bu ilkeler ve nitelikler doğrultusunda oluşturulan sürdürülebilir kent örnekleri gün geçtikçe artmaktadır. Bunlara; İsveç'in Gothenburg şehri, Amsterdam'ın ve Viyana'nın bazı kesimleri, Bristol City, Kanada kentleri örnek olarak verilebilir.

Bir Metropolde Yaşamak

Yirminci yüzyıl, büyük metropollerin gelişimine tanık olmuştur. Her ülkede bir tane bulunan, genellikle üretimden çok hizmet etkinlikleri üzerinde yoğunlaşan ve hem ülkenin diğer bölgeleri hem de diğer büyük kentlerle birçok ilişkisi olan bu dev kentler, 1890'larda dünyada yalnızca 9 adetken (Londra, New York, Paris, Berlin, Tokyo, Viyana, Chicago, Philadelphia ve St. Petersburg); 1980'lerde bu sayı 230'a ulaşmıştır (Ponting, 2000: 272 – 273). Bugün artık dünyada 600'e yakın metropol kent bulunmaktadır. Bu hızlı gelişim kentlerin fiziksel yapısını etkilediği gibi kent insanını da yoğun bir şekilde etkilemektedir. Süregelen bu hızlı kentleşme süreci, genelde yaygın, dağınık ve yoğun nüfusa sahip kentleri ortaya çıkarmıştır. Bu durumun arkasındaki nedenlerden birisi yirminci yüzyılın otomobile bağımlı gelişme sürecidir. Otomobil merkezli gelişme anlayışı kent planlama kararları ile de bütünleşerek yaygın ve dağınık büyümeyi ortaya koymuştur. Kentsel işlevlerin giderek birbirinden ayrılması ve buna bağlı olarak yayılması, özel otomobile bağlı bir ulaşım politikasının desteklenmesi sonucu fazladan enerji tüketimi ve çevresel kirliliğin artması, doğal habitatların yok edilmesi ve biyolojik çeşitliliğin zarar görmesi, bu yaygın ve dağınık kent formunun yarattığı temel sorunlardan yalnızca birkaçıdır (Yazar, 2009: 118 – 119).

Kentsel yaşamın birey yaşamına olan en büyük katkısının "sosyalleşme" sürecinde ön plana çıktığı ileri sürülmekte ve kentlerin var olan bu örgütlü yapısının, bireylerin toplumsal işleyiş içinde hazırlanmalarına imkan verdiği; onların sosyal, politik ve ekonomik rolleri üzerinde etkili olduğu savunulmaktadır (Karaküçük ve Gürbüz, 2007: 58). Fakat artık özellikle metropoller sosyal bakımdan ele alındığında, birçok zorlayıcı neden barındırmaktadır. Günümüz toplumunun yaşam biçiminin, insanlar için istenmedik durumları ortaya çıkardığı herkes tarafından kabul edilen bir gerçektir. Örneğin; çevre ve hava kirliliği, insan hakları ihlali gibi sorunların en belirgin biçimde yaşandığı yerlerin başında metropoller gelmiş, daha çok sanayileşme ve dolayısıyla da metropolleşme süreçlerine bağlı olarak yerleşim alanları rant ve oy kaygılarıyla oluşturulmuştur.

"Dünya çapında dalga dalga yayılan neo-liberal politikaların dayattığı iktisadi ve sosyal koşullar, zaman ve mekan farkı olmaksızın tüm metropollerini toplumsal ve kültürel kutuplaşmaya doğru götürmektedir: bir yanda giderek zenginleşen küresel-kozmpolit bir zümre, diğer yanda sürekli fakirleşen, fakirleştikçe kendi içinde ırk, dil, din kümelerine bölünen yerel kalabalıklar" (Öncü ve Weyland, 2005: 10). Bu durumun doğurduğu toplumsal sorunlar, kişileri "yabancılaşmaya" ve "yersizleşmeye", "mülksüzleşmeye" kadar götürebilmektedir.

Metropoller fiziksel olarak da bir bozulmayla karşı karşıyadır. Bu bozulma kentli yaşamının tüm alanlarına yansımakta ve bireylerin kentli hakları ellerinden alınmaktadır. Kent kimliğinin olumsuz değişimi, yoğun yapılaşma baskısı, ulaşımın giderek zorlaşması, yaşam güvencesinin azalması, kaliteli ve sağlıklı çevrelerin giderek azalması ve doğal alanların yok olmaya başlaması ilk başta akla gelen fiziksel sorunlardır.

Sıklıkla görülen bir diğer sorun ise; metropollerin sunduğu imkanların kullanımında bir dengesizliğin olması yani bireylerin kentsel üstünlüklerden eşit düzeyde faydalanamamasıdır. Ayrıca, metropollerde yaşayan sosyal grupların temsil ettiği ikamet alanlarında da ciddi boyutlarda farklılıklar yaşanmaktadır (Karaküçük ve Gürbüz, 2007: 87).

Avrupa Birliği Kentsel Denetim Raporu'na göre (Avrupa Birliği (AB) Komisyonu, 2007: 4), dünya tarihinde ilk kez nüfusun çok büyük bir kısmının kentlerde yaşamaya başladığı belirlenmiştir. Raporu göre AB üye ve aday ülkeleri içerisinde en fazla nüfus artışı İspanya kentlerinde görülmüştür. Nüfus artışının yoğun yaşandığı diğer alanlar ise İrlanda, Finlandiya ve Yunanistan kentleridir. Bu duruma etki eden faktörlerin başında göç gelmektedir. Şehirlerde iş imkanlarının daha fazla olması da göçü tetikleyen durumlardan biridir. Fakat nüfusun artması kentlerde işsizliğin artmasına da neden olmaktadır. Bu durum neden sonuç ilişkisi içinde incelendiğinde, başta ekonomik nedenlerle oluşan göçün, işsizliğin hem nedeni hem de sonucu olduğu görülmektedir.

Kişi başına düşen yaşam alanı miktarı, Danimarka, Almanya, Hollanda, Lüksemburg, İsveç gibi 30 ülkede yaklaşık 40 m² ve üzerinde iken; Bulgaristan, Romanya, Çek Cumhuriyeti, Litvanya, Polonya gibi ülke şehirlerinde ise 15 – 20 m² civarındadır. Ayrıca AB kentlerinde, kentlilerin %78'i apartman dairelerinde yaşamaktadır. Eğitim düzeyi yüksek sayılabilecek bir oranda olmasına rağmen; kentlerde her zaman sağlıklı alanlar bulunmamaktadır. 2001 yılında doğanlar için belirlenen yaşam süresi kadınlarda 79 ve erkeklerde ise 73'tür. Bu rakamlar, geçmiş yıllarda belirlenen AB ortalamasından iki yıl eksik rakamlardır ve sağlıksız kentler nedeniyle ortalamaların daha da düşmesinden endişe edilmektedir (AB Komisyonu, 2007: 13 – 14).

Hava kalitesi açısından bakıldığında ise; özellikle güney ülke kentlerinin kötü koşullara sahip olduğu görülmektedir. Bu bağlamda özellikle Atina, Bratislava ve Selanik en kötü hava kalitesine sahip kentler arasında yer almaktadır. Bu kentlerin çoğunda trafik önemli bir emisyon kaynağıdır. Kentsel ulaşımına bakıldığında birçok kentte toplu taşıma özendirilmeye çalışılmakta; fakat örneğin İngiltere'nin birçok kentinde ulaşımın %80'i özel araçlarla yapılmaktadır (AB Komisyonu, 2007: 16).

Ülkemizin en büyük metropolü olan İstanbul'da da durum farklı görünmemektedir. Mevcut kozmopolit yapı ve aşırı nüfus artışı; sanayi yoğunluğu ve kirlenmesi; ulaşım sorunu; Boğaz geçişlerinin karayolu ulaşımına yüklediği ilaveler; eski dokuda yer üstünün yer altına tercih edilmesi; su, kanalizasyon, arıtma, ısıtma, haberleşme kesiklikleri, hava, toprak, su ve deniz kirlenmesi; plansız yerleşmeler, kötü ve illegal arazi kullanımından doğan yasadışı rant paylaşımı; örgütlü suçluluğun artışı; ekonomik yaşam koşulları; yönetim yetersizliği (Es, 2007: 43) ve çeşitli sorunlar İstanbul metropolündeki yaşam kalitesinin de gün geçtikçe düştüğünü açıkça ortaya koymaktadır.

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi metropoller, kontrolsüz ve hızlı büyümenin etkisiyle artık taşıma kapasitelerini fazlasıyla aşmıştır. Bu durumun

ortadan kaldırılması ve kentlerin yaşanabilir mekanlar olabilmesi için sürdürülebilirliğin kentlerle entegrasyonunun sağlanması, denenmesi gereken yolların başında gelmektedir.

Metropol mü? Sürdürülebilir Kent mi?

Yukarıda anlatılanların ışığında metropol kentler ile sürdürülebilir kentler arasındaki farklar Tablo 2’de özetlenmeye çalışılmıştır. Yapılan karşılaştırma sürdürülebilir kentlerin özellikleri nedeniyle kaçınılmaz olduğunu gösterebilmektedir.

Tablo 3: Metropol Kentler İle Sürdürülebilir Kentlerin Karşılaştırmalı Özellikleri

	Metropol Kentler	Sürdürülebilir Kentler
Sosyo – Kültürel ve Politik Açıdan	<ul style="list-style-type: none">- Bireyler arası iletişim zayıf- Toplumsal işbölümü kısıtlı- Dağınık büyüme ve gelişme var- Sınıflar arası farklar fazla- Sosyal ve kamusal alanlar daha az- Yaşam standartları daha düşük- Yoğun stres ve baskı- Halk katılımı zayıf- Geri dönüşüm yaygın değil- Karmaşık ve çözümü güç sorunlar- Ezbere dayalı deneysel eğitim- Aşırı sömürme- Sıradanlık- Zor erişebilirlik- Merkezi yönetim- Tüketici egemenliği- Kontrolsüz büyüme- Kente yabancılaşma- Kent kimliği zayıf- Kimliksiz tekdüze yapılar- Gözardı edilen kentli hakları	<ul style="list-style-type: none">- Bireyler arası iletişim güçlü- Toplumsal işbölümü daha kapsayıcı- Düzenli, planlı büyüme ve gelişme var- Sınıflar arası farklar daha az- Sosyal ve kamusal alanlar daha fazla- Yaşam standartları daha yüksek- Halk katılımı güçlü- Geri dönüşüm çok yaygın- Basit ve kolay çözülebilen sorunlar- Gözleme dayalı ekoloji temelli eğitim- Tasarruflu kullanım- Yaratıcılık- Kolay erişebilirlik- Yerel yönetim- Üretici egemenliği- Kontrollü büyüme- Kenti benimseme ve kentle bütünleşme- Kent kimliği güçlü- Kent bilinci yüksek- Karakterli ve çeşitli yapılar- Önemsenen kentli hakları

*Sürdürülebilir Toplular ve Metropollerin Baskılarından Kurtulmak İçin
Alternatif Bir Yol: Sürdürülebilir Kentler*

Ekonomik Açıdan	<ul style="list-style-type: none">- Enerji kullanımı fazla- Dağınık büyüme ve gelişme var- Ulaşım zor- Sanayiye dayalı üretim- Emisyon fazla- Temiz suya ulaşım daha zor- Geri dönüşüm yaygın değil- Karmaşık ve çözümü güç sorunlar- Otomobil ağırlıklı ulaşım- Aşırı sömürme- Zor erişebilirlik- Merkezi yönetim- Tüketici egemenliği- Kontrolsüz büyüme	<ul style="list-style-type: none">- Enerji kullanımı daha az- Düzenli, planlı büyüme ve gelişme var- Ulaşım kolay- Ekolojiye dayalı üretim- Emisyon az- Halk katılımı güçlü- Geri dönüşüm çok yaygın- Basit ve kolay çözülebilen sorunlar- Toplu taşıma ağırlıklı ulaşım- İdareli kullanma- Kolay erişebilirlik- Yerel yönetim- Üretici egemenliği- Kontrollü büyüme
Ekolojik ve Fiziksel Açıdan	<ul style="list-style-type: none">- Enerji kaynakları kısıtlı- Enerji kullanımı fazla- Doğaya saygı sınırlı ölçüde- İmar planları- Sağlıksız çevre- Büyük ekolojik ayak izi- Sınırlı yenilenme olanağı- Emisyon fazla- Halk katılımı zayıf- Temiz suya ulaşım daha zor- Geri dönüşüm yaygın değil- Karmaşık ve çözümü güç sorunlar- Otomobil ağırlıklı ulaşım- Aşırı sömürme- Zor erişebilirlik- Kontrolsüz büyüme	<ul style="list-style-type: none">- Yenilenebilir enerji kullanımı yaygın- Enerji tasarrufu- Doğaya saygı var- Ekolojik planlama- Sağlıklı ve dengeli doğal çevre- Küçük ekolojik ayak izi- Sınırsız yenilenme olanağı- Emisyon az- Halk katılımı güçlü- Temiz suya ulaşım daha kolay- Geri dönüşüm çok yaygın- Basit ve kolay çözülebilen sorunlar- Toplu taşıma ağırlıklı ulaşım- Tasarruflu kullanım- Kolay erişebilirlik- Kontrollü büyüme

Kaynak: Orijinal (2010)

Tablodan da anlaşılacağı gibi, taşıma kapasitesi ve beraberinde gelen birçok sorunu çözmek için; sürdürülebilir kentler ve sürdürülebilir yaşam nitelikleri ile bilincinin geliştirilmesi, bir başlangıç olarak düşünülmelidir.

Tartışma ve Sonuç

Bugün artık kentleşme ve sanayileşme süreçlerinden kaynaklanan, doğal varlıkların denetimsiz kullanımı ve tüketimi; sera etkisi, küresel iklim değişikliği ve ozon tabakasının aşınması gibi ekolojik sorunlar, doğa ve canlılar üzerinde olumsuz sonuçlar yaratmıştır. Diğer yandan kentlerde biriken nüfus grupları arasındaki sosyal ve ekonomik farklılaşmalar ve açıklar büyümüş; kentsel yoksulluk, kentsel

güvenlik gibi sorunlar da kentsel yaşam kalitesini olumsuz etkilemeye başlamıştır. Bu sorunlara çözüm bulabilmek için, sürdürülebilir kentlere ulaşma amacı; özellikle 20. yüzyılın sonlarından bu yana kentleşme sektörünün gündemindeki en önemli konular arasındadır (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2007: 4).

Günümüzde küresel ekonomi köklü bir değişim döneminden geçmektedir. Nisan 2009'da Londra'da düzenlenen G20 Zirvesi'nde yayımlanan bildiri de bu değişim, "temiz, yenilikçi, kaynakların verimli kullanıldığı, düşük karbonlu teknolojilere ve altyapılara geçiş" şeklinde tanımlanarak sürdürülebilirliğe atıfta bulunmaktadır. Ayrıca şehirlerin yeniden tasarlanmasının, insanlığın ekolojik ayak izi üzerinde çok olumlu etkilerinin olabileceği de tahmin edilmektedir. Doğal ekosistemde üretim ve tüketimin birbirini tamamlayıcı şekilde gerçekleştiği kabulünden yola çıkılırsa, doğayı taklit bağlamında kent ekosisteminde de kendi tüketimini kendi üretimi ile karşılayan "çevre dostu" kentler yaratılması zorunlu olarak karşımıza çıkmaktadır (Gül ve Polat, 2009: 283).

Sürdürülebilir kentler, değişen değer yargıları ve yaşam şekilleri nedeniyle metropollerin hızla kaybettikleri anlam ve önemlerini geri kazanmalarını ve insanlar için yaşanabilir çevreler sunmalarını sağlamayı amaçlamaktadır (Çahantimur ve Yıldız, 2008: 7). Ayrıca gelişmiş ve sürdürülebilir kentler, mekansal planlamanın yanı sıra, ekolojik planlamanın yapılmasını; kente özgü bilgi, harita ve her türlü görsel materyali bilgisayar ortamında kentlilere iletmesini gerektirmektedir (Kayır, 2007: 561).

Çevresel ve ekonomik anlamda sürdürülebilir kentlerin oluşturulması, ancak konunun öneminin her sosyal sınıf ve statüdeki insan tarafından anlaşılıp benimsenmesi ile sağlanabilir. Ekolojik, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması ile mümkün olabilecek sürdürülebilir kentler, "fiziksel" ve "sosyokültürel" sürdürülebilirlik gereklilikleri ile ifade edilmektedir. Bu gereklilikler birbirlerini tamamlayan bir etkileşim içindedirler (Çahantimur ve Yıldız, 2008: 7). Bu gerekliliklerin yerine getirilmesi ile fiziksel anlamda "yaşanabilir", sosyokültürel anlamda ise "kimlikli ve sahip çıkılan" kentler oluşturulmuş olacaktır.

Metropollerin bu denli dağınık ve düzensiz büyümelerinin belki de en büyük nedeni göçlerdir. Kentlere olan göçler engellenmeli; kentlerin taşıma kapasiteleri dengeye ulaştırılmaya çalışılmalı; yerel ve bölgesel kalkınma modelleri geliştirilerek kente göç etmeyi düşünen insanların yaşam koşulları iyileştirilmelidir. Ayrıca ekosistem döngülerine zarar veren faaliyetlerden biri olan ulaşım sistemlerinin iyileştirilebilmesi için insanlar toplu taşımaya yönlendirilmelidir. Bu sayede havaya verilen zehirli gaz salımı azaltılmış olacaktır. Bunun dışında üretim ve diğer faaliyetlerde yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı, sürdürülebilir kentlerin yaygınlaşmasına büyük katkı sağlayacaktır.

Bu kentler sayesinde ekolojik bilinç düzeyi yüksek, doğaya ve birbirlerine saygılı, ekosistemlerin döngü ve işlevlerinin bilgisiyle yaşayan ve üreten, kentine sahip çıkan toplumlar oluşacağı unutulmamalıdır. Sonuç olarak gelecek nesillerin bu dünyadaki "yaşam hakları" nı ellerinden almamak ve onlara yaşanabilir bir dünya bırakabilmek için sürdürülebilir kentlere ihtiyaç duyulmaktadır.

Kaynakça

- Avrupa Birliği Komisyonu, (2007). "Avrupa Birliği Kentsel Denetim Raporu". http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/urban/state_ejec_en.pdf. (Erişim Tarihi: 21.01.2011).
- Altay, C., (2007). "Kentsel Sürdürülebilirlik Açısından Kültürel Planlama ve Mekansal İcraatlar". *Bülten 51: Dosya 05 – Sürdürülebilirlik: Kent ve Mimarlık*, Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, 25-29.
- Arapgirlioğlu, K. ve Yener, Z. (2007). "Kentler, Sürdürülebilirlik ve Bir Yerel Gündem 21 Öyküsü". *Bülten 51: Dosya 05 – Sürdürülebilirlik: Kent ve Mimarlık*, Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, 59- 65.
- Atıl, A., Gülgün, B. ve Yörük, İ. (2005). "Sürdürülebilir Kentler ve Peyzaj Mimarlığı". *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 42(2), İzmir: 215-226.
- Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, (2007). "Kentleşme Alanında Sürdürülebilirlik Çözümlemesi: Yaklaşımlar, Modeller, Temel Alanlar, Göstergeler, Uygulama Örnekleri". *Kentleşme Tematik Grubu 2. Raporu*. Ankara: Sürdürülebilir Kalkınmanın Sektörel Politikalara Entegrasyonu Projesi, 48 s.
- Bayram, F. (2001). "Sürdürülebilir Kentsel Gelişme: Araçlar, Yaklaşımlar ve Türkiye". (Ed: Ayşegül Mengi), *Cevat Geray'a Armağan*. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Yayınları, s. 251-265.
- Çahantimur, A. ve Turgut Yıldız, H. (2008). "Sürdürülebilir Kentsel Gelişmeye Sosyokültürel Bir Yaklaşım: Bursa Örneği". *İstanbul Teknik Üniversitesi Dergisi*, 7(2) İstanbul: İTÜ Yayınları, 3-13.
- Eke, F. (2000). "Yeni Yüzyılda Orta Ölçekli Kentlerin Gelişme Olanakları: Kastamonu Örneği". *Dünya Şehircilik Günü – Geleceği Planlamak – 24. Kolokyumu (6 – 8 Kasım 2000) Bildirileri*, (Ed: TMMOB Şehir Planlamacıları Odası) İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, s. 124-134.
- Ercan, E. M. (2007). "Kentlerimizin İçinde Bulunduğu Planlama ve Yönetim Sorunları". *Planlama Dergisi*, Sayı: 2007/2, Ankara: Koza Yayıncılık, 69-73.
- Es, M. (2007). *Kent Üzerine Düşünceler*. İstanbul: Plato Danışmanlık Eğitim A.Ş., 96 s.
- Güçlü, S. (2002). *Kentleşme ve Göç Sürecinde Antalya'da Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s. 137.
- Gül, A. ve Polat, E. (2009). "A necessity for urban future; integrated ecological approach (Kentlerin geleceği için bir zorunluluk;bütüncül ekolojik yaklaşım)". *International Davraz Congress on Social and Economic Issues Shaping The World's Future: New Global Dialogue, (24-27 September 2009)*, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, 281-294.
- Holden, E. (2004). "Ecological Footprints and Sustainable Urban Form". *Journal of Housing and the Built Environment*, 19, Netherlands: Kluwer Academic Publishers, 91-109.
- Karakurt, E. (2004). "Bilgi Toplumu Sürecinde Yeniden Yapılanan Kentsel Mekânı Okumak". III. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi (25 – 26 Kasım

2004) *Bildirileri*, (Ed: Erkan Erdemir ve diğ.) Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi, 59-68.

Karaküçük S. ve Gürbüz, B. (2007). *Rekreasyon ve Kent(li)leşme*. Gazi Kitabevi, Ankara, s. 195.

Kayır, G. Ö. (2007). "Coğrafi Bilgi Sistemi'nden Yararlanarak Antalya Kenti İçin Sürdürülebilirlik Projesi Geliştirilebilir". *TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemleri Kongresi (30 Ekim – 02 Kasım 2007) Bildiriler Kitabı*, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, 561- 570.

Kural, N. (2007). *Sürdürülebilir Kentleşme: Bir Dosyanın Düşündükleri. Bülten 51: Dosya 05 – Sürdürülebilirlik: Kent ve Mimarlık*, Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, s. 22- 24.

Oktay, D. (2001). *Planning Housing Environements for Sustainability: Evaluations in Cypriot Settlements*. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayını, No:76.

Öncü, A. ve Weyland P. (2005). *Mekan, Kültür, İktidar: Küreselleşen Kentlerde Yeni Kimlikler*. (Çev: Leyla Şimşek ve Nilgün Uygun), Yayın no: 1083, Araştırma-İnceleme Dizisi 181, İstanbul: İletişim Yayınları, 270 s.

Ponting, C. (2000). *Dünyanın Yeşil Tarihi: Çevre ve Uygarlıkların Çöküşü*. (Çev: Ayşe Başçı – Sander). İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları, 388 s.

Topal, A.K. (2004). "Kavramsal Olarak Kent Nedir ve Türkiye'de Kent Neresidir?" *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, s. 276-294.

Tosun, Karakurt E. (2009). "Sürdürülebilirlik Olgusu ve Kentsel Yapıya Etkileri". *PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi (e-dergi)*, ISSN 1305-7979, Yıl: 5, Sayı: 2. <http://www.paradoks.org>, (Erişim Tarihi: 15.01.2011).

Türk Dil Kurumu, (2010). *Büyük Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) – Management of Social Transformations (MOST), (1996). "Sustainability as a Social Science". (Ed: Egon Becker and Thomas Jahn), Frankfurt: Conference Report.

United Nations (UN), (1987). "Our Common Future Report". *UN Documents. Birleşmiş Milletler "Ortak Geleceğimiz Raporu"*. <http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm> (Erişim Tarihi: 25.01.2011).

Van Geenhuysan, M. & Nijkamp, P. (1994). "Sürdürülebilir Kent Nasıl Planlanmalı?" *Toplum ve Bilim Dergisi*, (Çev: Nil Duruöz), Sayı: 64 – 65. İstanbul: Birikim Yayınları, 129-140.

Yazar, K. H. (2009). "Sürdürülebilir Kent: Göstergeleri, Formu ve Planlama Süreci". *21. Uluslararası Yapı ve Yaşam Kongresi (20 – 21 Mart 2009) Bildiriler Kitabı*, (Ed: Nilüfer Taş ve Murat Taş), Bursa: TMMOB Mimarlar Odası Bursa Şubesi.